

TÜRKÇE “KAV” SÖZCÜĞÜ*

Marek Stachowski**

■ Türkçedeki “kav” sözcüğünün kökenini etimolojik sözlüklerden öğrenmek kolay değildir. Eren tarafından (1992: 128b) şimdiye kadar yayımlanmış eserlerde neler bulunabileceğine dair iyi bir genel özet verilmiştir:

1) Egorov, Çuvaşça *ăvă* “kav” sözcüğünü Türkçe “kav” ile ilişkilendirir ancak ne o ne de Paasonen bu kelimenin etimolojisini açıklayamaz.

2) Räsänen’e göre, Çuvaşça *ăvă* kelimesi **ū* köküne dayanır. Menges, Räsänen’in bu görüşüne katılmaktadır.

3) Räsänen Çuvaşça *ăvă* kelimesi ile Moğolca *ūla* kelimesini karşılaştırırken Ligeti Moğolca kelimeyi Türkçe “kav” kelimesinden bahsetmeden ele almaktadır.

Eren (bahsi geçen eserde), herhangi bir etimolojik çözüm önermemektedir. Yukarıda sunulduğu gibi önceki görüşler hakkındaki genel özetin dışında, o sadece Türkçe “kav” kelimesini sadece diğer bazı Türk dillerindeki karşılıklarıyla kıyaslar. Örneğin: Tuvaca *kag*, Yakutça *kia* “kuru” vb. gibi. Ancak, tek bir yakınlaşma uygun bir etimolojiden uzaktır (Stachowski, 2011: 77sq.). Gerhard Doerfer (1967: 532) de bir çözüm öneremedi.

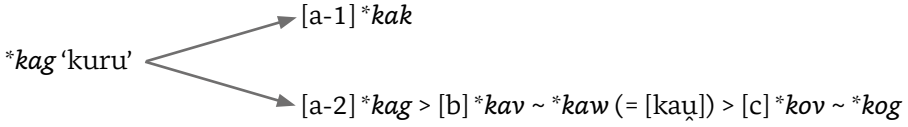
Bu Türkçe kelimenin popüleritesi, kolay anlaşılır nedenlerle, günümüzde oldukça sınırlıdır ve bir yıl önce (görünüşe göre) oldukça farklı anlamlara sahip bazı Türkçe kelimelerle ilgili makalem üzerinde çalışırken bunu düşünmemiştim. O makalede tartışılan sorun,

* Bu makale yazarın izni alınarak çevrilmiş olup çalışmanın künyesi şu şekildedir: Marek Stachowski (2011), “Turkish kav ‘TINDER’”, *Türkbilg*, 2011-22. s. 31-34. Makale, Türkiye Türkçesine Gözde Salur tarafından çevrilmiştir.

** Ord. Prof. Dr., Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (Polonya). E-posta: marek.stachowski@uj.edu.pl. ORCID ID: 0000-0002-0667-8862.

“sadece kısmen örtüşen anlamlara sahip çok sayıda Türkçe kelime” (Stachowski, 2010: 179) için Türkçe etimolojisine ilişkin literatürde aynı veya hemen hemen aynı proto-köklerin önerilmesidir. Aslında, tüm bu kelimeler, aşağıdaki proto-kökleri yansıtan üç gruba ayrılabilir: **kag* ‘kuru’, **kab* ‘kabuk; yılan derisi’ ve **kob* ‘çukur’. Fonetik benzerlik ve ünsüz değişimleri, nihayetinde bu köklerin modern yansımaları arasında karşılıklı etkileşimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Proto-kök **kag* ‘kuru’ üç evrimsel aşamadan geçmiştir:

**kag* ve **kak* arasındaki morfolojik oran benim için pek net değil. Bir olasılık **kak* biçiminin sadece **kag* biçiminin fonetik bir varyantı olmasıdır, diğer olasılık ise hem **kag* hem de **kak* biçimlerinin daha eski bir proto-kök **ka* ve iki bağımsız son eke bölünmesidir: *-*g* ve *-*k*. İkinci olasılık biraz yapay ve yapmacık görünse bile, bir durum kesinlikle şunu belirtiyor: Diğer tüm biçimler her zaman isim iken, **kak*’ın yansımaları hem isim hem de fiildir (böylece **kak*± gösterimi bu şekilde daha da iyidir): Türkmence *kak* ‘kuru, kavrulmuş’, Kâşgarlı *kak* ‘kurumuş göl’ bir yandan ve Uygurca (diyalektik) *kak-* ‘(trans.) kurutmak’ diğer yandan (Stachowski, 2010: 184).

Bununla birlikte, bizi özel olarak ilgilendiren yansımaların diğer dalıdır. **kag* için yazımda yalnızca “Hiçbir örnek elimize ulaşmadı.” diyebildim (Stachowski, 2010: 184). **kav* biçiminin yansıma örnekleri: Kazakça *kav* ‘geçen yılın otu’, Başkurtça *kıv* ‘kuru (ot, ağaç)’ ve ayrıca Başkurt’taki sonraki türevler: *kıvga* ‘geçen yılın otu’ ve *kıva* ‘kuru odun’dur. **kov* biçiminin yansımaları nadirdir; o zaman sadece Türkmence *gov* ‘kav, mantar kavi’ni (ĖSTJa VI 8’de verilen gösterim biraz bulanıktır çünkü genellikle damaksıl *ķ* için kullanılan <*ķ*> harfinin altında sesliliği ifade eden küçük bir breve vardır; ne yazık ki o işareti göremedim ve makalemde *gov* yerine *kov* yazdım.) bulabildim.

Türkçe “*kav*” sözcüğünün de bu kelime ailesine ait olduğu elbette artık anlaşılmıştır. Ayrıca Türkçe “*kav*” sözcüğünün soydaşlarına bakarken diğer Türk dillerinden -*g*-li biçimlere rastlıyoruz bu da artık hem Türkçe kelimenin kökenini gösterebildiğim hem de **kag* yansımasının verilmediği şemaya eklemeler yapabildiğimiz anlamına gelmektedir.

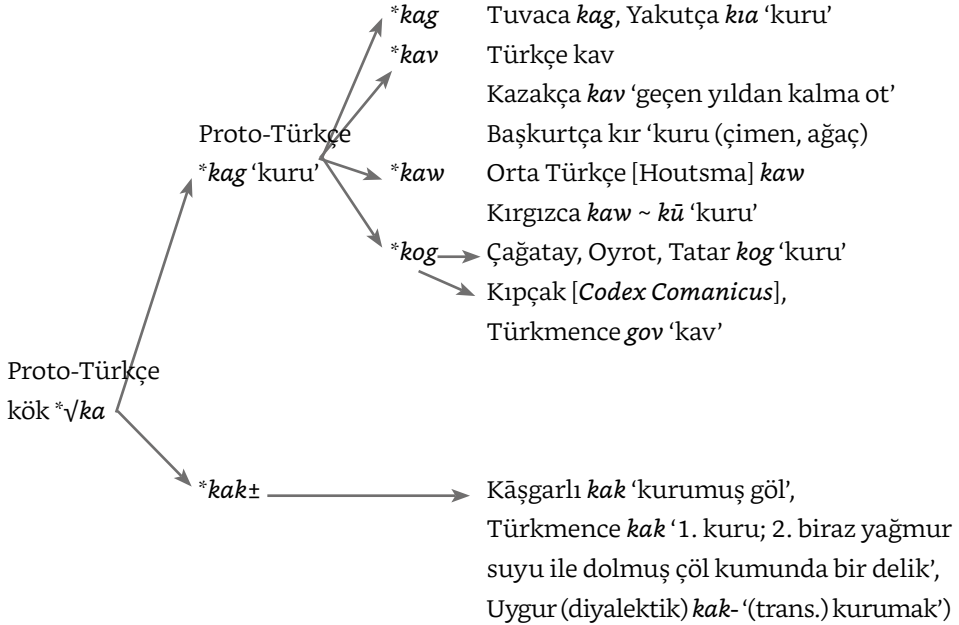
Özetle, Türkçe “*kav*” kelimesinin etimolojisini (<*w*> = [ʷ] ile) şu şekilde önermek isterim:

Türkçe *kav* ‘kav’ = Kazakça *kav* ‘geçen yılın otu’ = Başkurtça *kıv* ‘kuru (çime, ağaç)’ < **kav* < Proto-Türkçe **kag* ‘kuru’ > [a] Tuvaca *kag*, Yakutça *kia* ‘kuru’; [b] **kaw* > Orta Türkçe [Houtsma’nın sözlüğü] *kaw*, Kırgız *kaw* ~ *kū* ‘kuru’; [c] **kog* > [c-1] Çağatay, Oyrot, Tatar *kog* ‘kuru’; [c-2] **kov* > Kıpçak [Codex Comanicus],

Türkmençe *gov* 'kav'; [d] **kak±* > Kâşgarlı *kak* 'kurumuş göl', Türkmençe *kak* '1. kuru; 2. biraz yağmur suyu ile dolmuş çöl kumunda bir delik', Uygurca (diyalektik) *kak-* '(trans.) kurutmak'.

Veya **kag* ve **kak* sözcüklerinin iki farklı türev olduğu konusundaki varsayım doğrusu yukarıdaki şema biraz değiştirilmelidir:

Türkçe *kav* 'kav' = Kazakça *kav* 'geçen yılın otu' = Başkurtça *kiv* 'kuru (çime, ağaç)' < **kav* < Proto-Türkçe **kag* 'kuru' (< Proto-Türkçe kök **√ka* > **kak±* > Kâşgarlı *kak* 'kurumuş göl', Türkmençe *kak* '1. kuru; 2. biraz yağmur suyu ile dolmuş çöl kumunda bir delik', Uygur (diyalektik) *kak-* '(trans.) kurutmak') > [a] Tuvaca *kag*, Yakutca *kia* 'kuru'; [b] **kaw* > Orta Türkçe [Houtsma'nın sözlüğü] *kaw*, Kırgızca *kaw* ~ *kū* 'kuru'; [c] **kog* > [c-1] Çağatay, Oyrot, Tatar *kog* 'kuru'; [c-2] **kov* > Kıpçak [*Codex Comanicus*], Türkmençe *gov* 'kav'.

Türkmençe *kak* sözcüğünün ikinci anlamı 'biraz yağmur suyuyla dolmuş çöl kumunda bir delik' hakkında bazı şüpheler ortaya çıkabilir, çünkü suyla dolu bir delik kuru değildir. İlk bakışta Latince ve Cermen araştırmalarından bilinen, yani 'kuru' ve 'içmek' (< 'susuzluğunu gidermek') anlamlarını birbirine bağlayan düşünceden bir Türk paralelini gözetmek cezbedicidir (Levitskij I 146sq.). Ancak, başka bir açıklama daha kolay ve daha somut görünüyor: Türkmençe anlamı muhtemelen ikincil bir semantik evrimden kaynaklanmaktadır: 'kuru' > 'kurumuş göl' (Kâşgarlı) > 'biraz sulu bir delik' (Türkmençe).

Ek olarak, Türkçe *kavur-* ‘kurutmak, kavurmak’ (< **kavur-* < **kav* < Proto-Türkçe **kag* ‘kuru’ > [a] **kagur-* > Kâşgarlı *kagur-* ‘kurutmak’; [b] **kog* > **kov* > **kovur-* > Türkmençe *govur-* ‘kurutmak’) da buraya eklenebilir.

Kaynaklar

- ÈSTJa VI = Blagova G. F. et al. (ed.): *Ètimologičeskij slovař tjurkskich jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie leksičeskie osnovy na bukvu «k»*, Moskva 2000: Izdatel'stvo «Indrik».
- Doerfer, Gerhard, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, vol. III, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag 1967.
- Eren, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara 1999.
- Levitskij, Viktor V., *Ètimologičeskij slovař germanskich jazykov*, vol. III, Vinnica: Nova Knyha 2010.
- Stachowski, Marek, “How to combine bark, fibula and chasm (if one speaks Proto-Turkic)?”, *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 127, 2010, pp. 179-186.
- Stachowski, Marek, *Etimoloji*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2011.